

Las serias da bancnotas da la Banca naziunala svizra

■ **Da lur dretg da batter munaidas èn ils chantuns vegnids privads l'emprima giada en la Republica helvetica (1798-1803) e definitivamain a partir dal 1848. Ils daners da palpiri èn percenter restads pli ditg en ils mauns da las bancas chantunals.** Curt avant la fundaziun da la Confederaziun han ins cumenzà a producir las emprimas bancnotas. Quellas purtavan dapi ils onns 1850 vopnas ed emblems chantunals, a Son Gagl per exempel allegorias da singuls secturs economics, da l'agricultura, da l'industria e da la viafier.

La Banca naziunala ha cumenzà cun sias activitads pir il 1907. Gia il 1899 ed il 1900 eran vegnidas stampadas «notas da la cassa federala». Sper las indicaziuns necessarias mussavan quellas en medagliuns ovals

verticals il bist d'ina Helvezia e – sin la nota da 10 francs – il bist da Tell cun frizza: sin las notas da 5 e da 20 francs figuravan però, visavi l'Helvezia, il bist da Winkelried cun las lantschas liadas ensem ad in fasch da licturs. L'emprima seria uffiziala da la Banca naziunala è vegnida emessa il 1907 en furma da notas interimisticas che mussan l'Helvezia. I sa tracta d'ina schliaziun provisorica, realisada sut squitsch da temp, damai ch'il spazi da temp tranter la fundaziun da la Banca naziunala e l'emissiu da las bancnotas n'aveva betg bastà per crear bancnotas «artisticas».

Segunda seria dal 1911

Suenter sia fundaziun ha la Banca naziunala incumbensà Hodler da disegnar la nota da 50 francs e quella da 100 francs, Eugène Burnand la nota da 500 e quella da 1000 francs. Burnand ha schlià quest'incumbensa a moda nuncumplitgada tenor fotografias. Per il tema «lavor da chasa» ha el elegì retgamadras da la Svizra Orientala e per il tema «lavor greva» ina cularia. Per l'iconografia naziunala eran quai novs motifs. Hodler percenter è sa turmentà onns ed onns cun il «fendalaina», che persunifitgescha la «forza», e cun il «medunz» sco er cun figuras da l'«Helvezia» e cun chaus ideals sviluppads da purtrets. Malgrà che las notas dissegnadas da Hodler èn daventadas fitg popularas, na dastga lur qualitad artistica betg vegnir survalitada en vista al fatg che blers mauns e chaus han collavurà. A la segunda seria appartegnevan er la pitschna nota da 5 francs cun il bist da Tell – tenor il monument d'Altdorf – en in me-

dagliun radund sco er ina nota da 20 francs cun il «marengin».

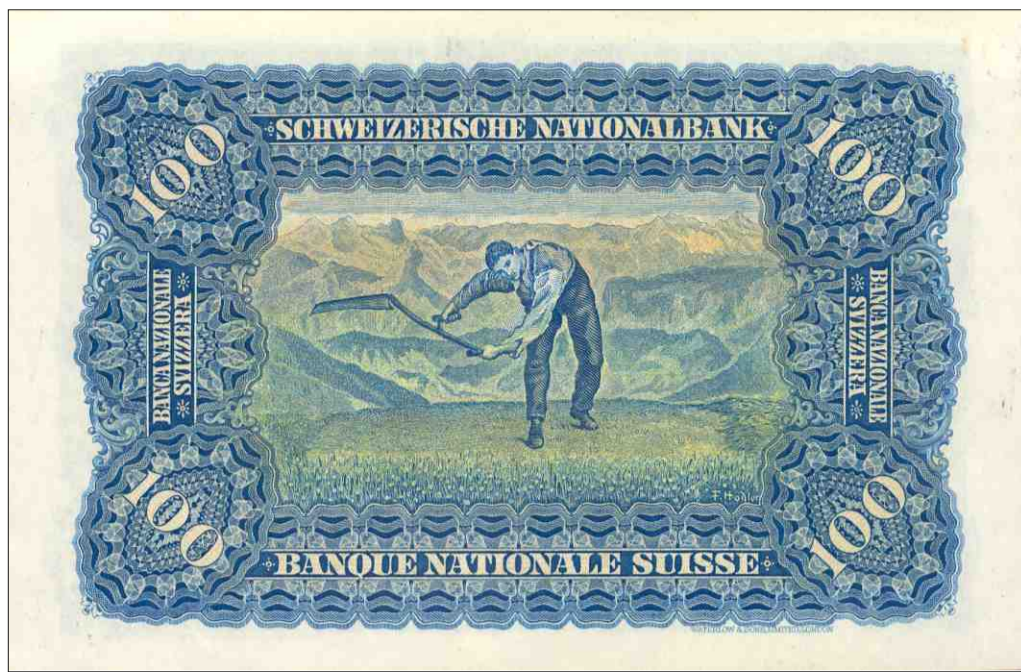
La segunda seria è stada valaiva betg main che 67 onns. Sper las notas da la segunda seria circulavan durant tscherts temps però er duas bancnotas da la terza seria, l'uschenumnada seria da guerra, ch'è cumparida a partir dal 1918. La nota da 100 francs mussava d'ina vart la Jungfrau e da l'autra vart il chau da Tell dal monument d'Altdorf, la chaplutta da Tell ed in tschupè da stailvas. La nota da 20 francs, en circulaziun dapi il 1930, porta in medagliun cun il purtret da Heinrich Pestalozzi. Il 1938 han ins ultra da quai creà ina quarta seria, concepida tranter auter da Hans Erni. I sa tracta però d'ina seria da reserva che n'è mai vegnida emessa.

Tschintgavla seria dal 1956

Per las duas serias da bancnotas ch'èn vegnidas edidas il 1956/1957 ed ils 1976-1979 da la Banca naziunala e ch'han remplazzà las notas veglias, han ins tschertgà novas pussaivladads d'identificaziun naziunala. Las duas serias èn vegnidas creadas en in temp ch'il franc svizzer era internaziunalmain fitg popular. Las bancnotas e lur motifs garantivan ina «stabilitad en la valita» ed ina «segirtad» sco nagin'autra valita mundiala.

Per la seria dal 1956/1957 han ils dus grafichers turtigais Hermann Eidbenz e Pierre Gauchat tschertgà per las valitas pli autas in motiv simbolic, per quellas pli bassas han els però mantegnì il medagliun cun ils purtrets e las flurs alpinas. La retegnientscha d'exprimer la schientscha naziunala svizra cun temas da triumf ch'aveva gia determinà il motiv pretendi per la pictura da paraid da la halla d'armas dal Museum nazional ha er influenzà ils malets da questa seria. En ils medagliuns cumparan il poet Gottfried Keller ed il general Henri Dufour. Ils malets da las valitas pli autas represchantan però la «racolta da maila», ch'exprima che la diligenza vegn remunerada cun la benedicziun da la terra, il «Son Martin», ch'admonescha a la misericordia, la «funtauna da regiuvinaziun» e, dal tuttafatg nunspepè e schocant sco maletg per ina bancnota, il «saut dals morts» che sa basa tematicamain sin ils malets da la punt da Lucerna e sin ils sauts dals morts legendars a Basilea e Berna. En questa successiun èn er integradas las diversas «fasas da la vita»: l'uffanza e la maternità en la «racolta da maila», il temp da creschì en il «Son Martin», la vegliadetgna en la «funtauna da regiuvinaziun».

Las varts davant mussan, sper las

Bancnota da la segunda seria, emessa il 1911.

FOTO: PD

cifras ordvart grondas, chaus d'uffants, il chau d'ina dunna pli veglia ed in chau classic senza epoca e vegliadetgna. Surtut il maletg dal mattet, che tegna en ses maun dretg ina stailva cun dasper in tschut che la savura, è daventà fitg popular.

Sisavla seria dal 1976

La sisavla seria da bancnotas sa differenziescha da las autras surtut en sia unitad furmala e tematica. Per l'«identità naziunala» dals malets han ins tschertgà persunalitads da provegnientscha svizra entradas en l'istorgia da las ciencias moralas e da l'art. Lur impurtanza per la Svizra sezza è stada main decisiva per l'elecziun che lur impurtanza per l'umanità en general. Ins ha guardà che las figuras «naziunals» sajan da diversa provegnientscha geografica: Leonhard Euler da Basilea, Horace-Bénédict de Saussure da Geneva, Conrad Gessner da Turig, Francesco Borromini dal Tessin, Albrecht von Haller da Berna, Auguste Forel dal Vad. Questa seria è vegnida producida a l'entschatta dals onns 1970 senza resguardar las dunnas: in fatg che fiss gia paucs onns pli tard cun segirtad betg pli vegni acceptà per ina seria da concepziun sumeglianta. Ils creaders da questa seria èn ils grafichers turtigais Ursula ed Ernst Hiestand.

La tschintgavla seria dals onns 1956-57 e pli veglias resguardavan be las linguas tudestg, franzos e talian. A partir da la sisavla seria dals onns 1976-1979 portan las bancnotas er l'inscripziun rumantscha. Per mancanza d'ina versiun surregionala han ins già resguardà là i'diom surmiran. A partir da la seria cumparida ils onns 1995-1998 vegn fatg diever dal rumantsch grischun.

Il svilup da las bancnotas mussa d'ina vart l'impurtanza creschenta d'in aut standard da la qualitad creativa e grafica, che correspunda a mesiras internaziunals, e da l'autra vart la tschertga da figuras d'identità naziunala ch'evitescha in patriotissem notoric e penibel. Borromini han ins «repatrià» u «incassà» cun la bancnota il davos quartal dal 20avel tschientaner sco «erox naziunal» da l'istorgia d'art, schebain che sia provegnientscha tessinaisa è restada senz'impurtanza per si'ovra e che naginas da sias ovras na sa chattan en Svizra. Qua s'exprima oz ina tipica furma dal «naziunalissem raziunal» da vasts tschertgels: la tschertga d'ina nova identità, suenter ch'il carstgaun simpel, onest, resolut e rural ha pers si'impurtanza sco simbol dal Svizzer. La dumonda da l'effect dals Svizzers en il mund empermetta oz ina cuntentientscha naziunala pli gronda che la tschertga da las funtaunas dal caracter naziunal en l'agen pajais.

Otgavla seria dal 1995

La setavla seria, realisada ils onns 1980, è stada l'ultima seria da reserva. Talas avessan remplazzà la seria en circulaziun, en cas che quella fiss vegnida sfalsi-

fitgada en massa. Sco la seria da reserva dal 1938 n'è er la setavla seria mai vegnida emessa. Igl è ultra da quai stà l'ultima seria da reserva: A partir da l'otgavla seria vegn enstagl sviluppa vinavant il sistem da segirezza.

L'otgavla seria ch'è cumparida a partir dal 1995 preschenta persunalitads da differentas spartas da cultura e d'art e lur ovras. Mintga bancnota cuntegna, sco in da plirs elements da segirezza, in microtext en tut las quatter linguas naziunals. En la versiun rumantscha sa cloma quel sco suonda:

Le Corbusier (bancnota da 10 francs): Le Corbusier, architect, urbanist, pictur e teoreticher, ha applitgà ideas revoluziunaras e visionaras per la construcziun e l'urbanistica.

Arthur Honegger (bancnota da 20 francs): L'ovra immensa dad Arthur Honegger cumpiglia la sinfonia, l'oratori, l'operetta e la musica da film – il cumponist è stà in grond intermediar tranter la cultura franzosa e tudestga ed in umanist engaschà – cun sia musica ha el vuli cuntanscher in vast public.

Sophie Taeuber-Arp (bancnota da 50 francs): L'ovra universala da Sophie Taeuber-Arp cumpiglia pictura, textiles, sculptura e reliev – saut, teater e marionettas èn ses ulteriurs meds d'expressiun – sco creadra dat ella impuls impurtants per il svilup da l'art constructiv.

Alberto Giacometti (bancnota da 100 francs): L'impurtant sculptur dal surrealissem avra novas vias al modernissem – si'ovra crescha il maletg en il qual l'epoca s'enconoscha – la manifestaziun viventa da l'individui exposat a tut ils vents.

Charles Ferdinand Ramuz (bancnota da 200 francs): Charles Ferdinand Ramuz, in dals gronds scripturs da noss temp, vala sco fundatur da la litteratura moderna da la svizra franzosa – si'ovra preschenta il cumbat tragic tranter l'uman e las forzas da la natira – sia lingua litterara cuntegna novas furmas d'expressiun emprestadas da la pictura e dal film.

Jacob Burckhardt (bancnota da 1000 francs): L'istoricher Jacob Burckhardt asociescha en l'analisa da las epocas e da las transiziuns noziuns da tipologia culturala e d'istorgia d'art – ses concept da la renaschientscha marca anc oz nosa chapientscha dal temp modern – el vala sco in dals fundatur da la scienza d'art.

Novavla seria dal 2016

Dapi il 2016 cumpara la novavla seria da bancnotas. Areguard la concepziun va la Banca naziunala novas vias – i na vegnan represchentas pli naginas persunalitads. Anzi, mintga bancnota preschenta ina vart tipica da la Svizra che vegn illustrada concepziunalmain cun different elements. Il tema da la nova seria da bancnotas è perquai er: «La Svizra multifara» (cf. «La preschenta da l'emna» dals 30 da december 2016).

La bancnota da 10 mussa la Svizra sco pajais bain organisà. L'organisasiun

premetta ch'ins giava enturn conscienziusamain cun il temp – l'element principal da la bancnota da 10. Il temp vegn caracterisà tant tras il mecanissem d'ina ura sco er tras il maun d'in dirigent che mussa cun la batgetta, cur che l'orchester ha da sunar. Il tunnel fa part da la rait da viafier svizra fitg extendida. Questa rait funcziuna grazia ad ina buna organisaziun e grazia a la precisiun cronometrica. L'element principal sa mussa en furma da zonas da temp sin il globus.

La bancnota da 20 mussa la Svizra da sia vart creativa – l'element principal è la glisch. Il maun tegna in prisma che divide la glisch en differentas colurs. Grazia a la glisch vesan ins las colurs da la zieralla e las ritgas fassetas da la natira – ma er la creativitat che sa preschenta a chaschun d'in festival da films. La glisch sa mussa er en las ensainas astrologicas sur il globus.

La bancnota da 50 mussa la Svizra da sias varts avventurasas – l'element principal è il vent. El porta il parasgularer en la muntogna e sufla davent il sem dal dent-liun, tegni en maun per gieu. Las frizzas sin il globus mussan las direcziuns dals vents che collian la Svizra cun autras regiuns e cun auters continents.

La bancnota da 100 mussa la Svizra da sia vart umanitaria – l'element principal è l'aua. Ils mauns tschiffan aua, il globus è enzuglià dad isobaras. La «suone» che maina l'aua dals glatschers per lung da las parais-crap giu sin ils funs, regorda ch'il provediment dals umans cun aua è da vegl ennà ina sfida.

La bancnota da 200 mussa la Svizra da sia vart scientifica – l'element principal è la materia. Ils dets dal maun inditgeschan trais axes da coordinatas e represchantan uschia las dimensiuns spazialas, en las qualas la materia s'extenda. La libra illustraziun d'in detectur da particlas sco er d'ina collisiun da particlas simbolisescha la perscrutaziun en Svizra. L'illustraziun sur il globus mussa la repartiziun dals continents durant il temp da crida tardiv.

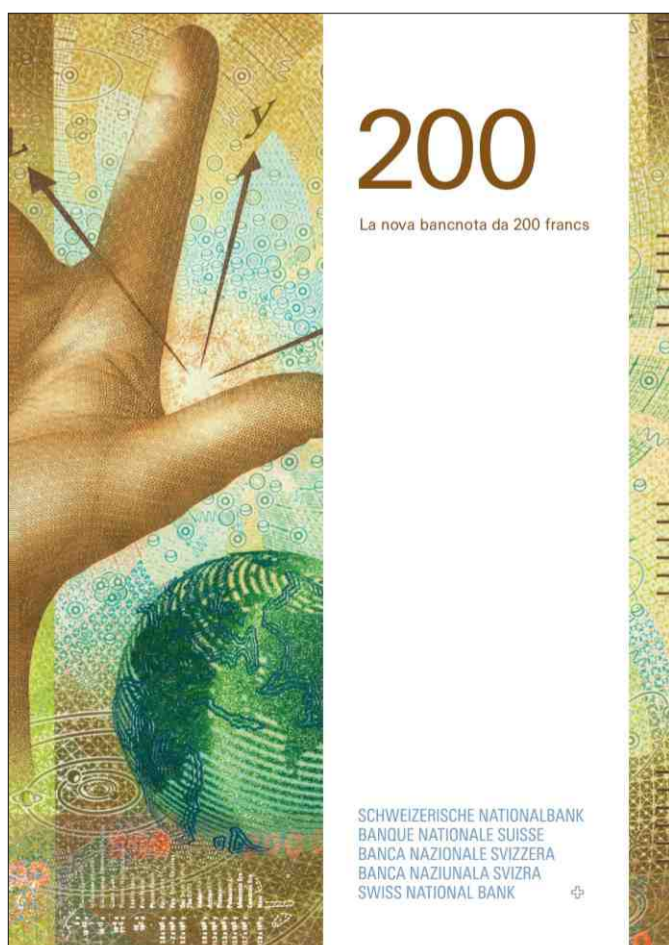
La bancnota da 1000 mussa la Svizra da sia vart comunicativa – l'element principal è la lingua. La strenschiada dals mauns sin la vart davant simbolisescha la comunicaziun tranter ils umans. Sur il globus sa chattan segns fonetics. L'alphabet fonetic pussibilescha da pronunziar correctamain plets en differentas linguas. Il maletg dal parlament sco lieu da la debatta publica ed ina rait averta illustreschan la vart comunicativa da la Svizra.

La preschentaaziun:

Dossier «Munaidas e bancnotas svizras».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=225
www.chattà.ch

Per la seria actuala ha la BNS creà brochuras d'infurmaziun en tut las linguas naziunals.

FOTO: MAD